

ele geçirmek üzere Musul'dan Bağdat'a doğru yola çıkınca yanında İbn Ammâr da bulunuyordu. 513 (1119) yılında vezirlikten azledilen İbn Ammâr daha sonra Ab-bâsî Halifesi Müsterşid-Billâh'ın hizmetine girdi. Halife, Haçlılar'a karşı verdiği başarılı mücadelelerden dolayı teşekkürlerini bildirmek üzere Sedidüddeve Muhammed b. Abdülkerim el-Enbârî'yi Artuklular'dan Necmeddin İlgazi'ye elçi olarak gönderince İbn Ammâr da onunla beraber İlgazi'nin yanına gitti ve kısa bir süre sonra da vefat etti. Kaynaklar Fahrülmülk İbn Ammâr'dan ileri görüşlü, zeki, cesur ve atılgan bir emir olarak söz ederler (ayrıca bk. AMMÂROĞULLARI).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Zekkâr), s. 226, 236, 238, 257, 258, 262, 265, 266; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 311-312, 344, 366, 389, 412, 453, 454, 463, 467, 476-477, 539, 563, 568; İbnü'l-Adim, *Buğyetü'l-Şâle*, s. 158-159; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 311-312; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 179-180; Zambaur, *Manuel*, s. 102; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluların Tarihi*, Ankara 1983, s. 198, 208-209; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği*, İstanbul 1985, s. 16, 18, 34, 38, 65, 81, 83, 87; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Muhammed Tapar Deuri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990, s. 93-100; Yûsuf Derviş Gavânim, "el-Efdal b. Bedrû'l-Cemâli ve Birinci Haçlı Seferindeki Rolü" (trc. Abdülkerim Özyayın), *TED*, sy. 13 (1987), s. 149-152; M. Sobernheim, "İbn Ammâr", *IA*, V/2, s. 697-698; Faruk Sümer, "Mes'ûd", a.e., VIII, 135; G. Wiet, "Ammâr", *EF* (İng.), I, 448.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

İBN AMMÂR el-CEZÂİRİ

(ابن عمار الجزائري)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Seyyidî (Sîdî) Ammâr b. Abdirrahmân el-Cezâirî (ö. 1205/1791 [?])

Cezayir müftüsü,
muhaddis, şair ve edip.

Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Talebesi Ahmed el-Gazzâl el-Mağribî'nin hocası için yazdığı kasidenin bir beytinde ilim ve dinde babasını örnek aldığı belirtilmesinden (kaside için bk. Hifnâvî, II, 324-325) ve Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhîh*'ini dayısı Muhammed b. Seyyid el-Mâlikî'den okuduğunun kaydedilmesinden onun ilim ehli bir aile muhitinde yetiştiği anlaşılmaktadır. Ebû Hafs Ömer b. Akil el-Hüseynî'den hadis, Hifnî'den fıkıh dersleri alan İbn Ammâr, Ebû Abdullah Muhammed Münevver et-Tilimsânî'den Şâzeliyye tarikatının âdâbını öğrendi ve Abdülvehhâb el-Affî'den temel tasavvufî bilgiler aldı. 1166 (1753) yılında hac-

ca gitti ve Mekke'de mücâvir olarak kaldı. On iki yıl kadar süren bu ikameti sırasında 1172'de (1758-59) Mısır'ı ziyaret etti. Cezayir'e döndükten sonra fıkıh, hadis ve tefsir dersleri verdi. 1181'de (1767) tayin edildiği Cezayir müftülüğü görevini kısa bir azil dönemiyle birlikte 1184 (1770) yılına kadar sürdürdü. Hüseyin el-Vertelânî, Ebû Re's el-Muaskerî ve İbrâhim b. Abdullah es-Seyyâle et-Tilimsânî onun talebelerinden bazılarıdır.

1195'te (1781) yerleşmek üzere gittiği Tunus'ta uzun süre kalmadan geri döndü. Ömrünün kalan kısmını Mekke ve Medine'de geçirmek üzere ikinci defa Hicaz'a gitti. Bundan sonraki hayatı bilinmeyen İbn Ammâr'ın vefat tarihi kesin olarak tesbit edilememekteyse de talebesi İbrâhîm b. Abdullah es-Seyyâle'de bulunan *el-Muntehab*'indeki icâzet kaydının 1204 (1790) tarihini taşıması (Abdülhay el-Kettânî, I, 122), diğer bir öğrencisi olan Muhammed Halîl el-Murâdî'nin icâzetinin 1205'te (1791) verilmesi onun bu yıllarda hayatta olduğunu göstermektedir (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, II, 236).

Döneminin önde gelen âlimleri arasında sayılan İbn Ammâr manzum ve mensur eserler vermiştir. Feth b. Hâkân el-Kaysî, İbn Zemrek, Şakrâtîsî, Harîrî gibi önemli edip ve şairleri örnek aldığı, özellikle mevlid ve ilâhî tarzında başarılı örnekler verdiği, bunların günümüzde Cezayir'deki dinî törenlerde okunduğu belirtilmektedir.

Eserleri. 1. Nihletü'l-lebib bi-ahbâri'r-rihle ile'l-ḥabîb. er-Rihletü'l-Hicâziyye diye de anılan eser (Brockelmann, II, 689) müellifin Hicaz'a yaptığı birinci yolculuğun ardından telif edilmiş olup mukaddime, garaz (maksat) ve hâtîme olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Müellif, eserin basılmış olan mukaddime kısmında (Cezayir 1320/1902) Hz. Peygamber ve Haremeyn'e olan sevgisini konuyla ilgili âyet ve hadisleri derleyip yorumlamak suretiyle ifade etmiş, mevlid-i nebî münasebetiyle yapılan törenleri bu törenlerde okunan mevlid, ilâhî ve kasidelerden örnekler vererek anlatmış, Cezayir halkına mahsus bazı âdet ve gelenekler hakkında bilgiler vermiştir (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, I, 183). Halen kayıp olan ikinci kısımda Cezayir'den başlayan yolculuk anlatılmış, yine elde bulunmayan sonuç bölümünde bu seyahatin değerlendirilmesi yapılmıştır (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, II, 406). Mu-

ammed Hâc Sâdık, İbn Ammâr'ın bu eserinde mevlidle ilgili olarak verdiği bilgiler konusunda bir inceleme yapmıştır ("Le Mawlid, d'après le Mufti, poète d'Alger Ibn 'Ammar", *Mélanges Louis Massigon*, Damascus 1957, II, 270-292). 2. *el-İcâze li-Muhammed Halîl el-Murâdî*. Dönemin Şam müftüsü Muhammed Halîl el-Murâdî'ye 1205'te (1791) verilen ve İbn Ammâr'ın bazı hocalarının adını kaydetmesi bakımından ayrıca önemli olduğu söylenen bu icâzetnâmenin metni Ebû'l-Kâsım Sa'dullah tarafından yayımlanmıştır (*es-Sekâfe*, [Cezayir 1978], sy. 45). 3. *Risâle fi mes'eleli vakf*. İsmâil et-Temîmî'nin *el-Minehu'l-ilâhiyye* adlı eseriyle birlikte basılmıştır (Tunus, ts.). 4. *Livâ'ü'n-naşr fi fuzalâ'i ('ulemâ'i) l-'aşr*. Feth b. Hâkân el-Kaysî'nin (ö. 529/1135 [?]) *Kalâ'idü'l-Şıyân*'ın örnek alınarak hazırlanan eser, müellifin kendi döneminde iki asır öncesine kadar edebiyata ilgi duyan Endülüslü emir, vali, kumandan ve vezirlerle edip ve şairlerin biyografilerini ihtiva etmektedir (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, II, 243). 5. *Muntehabü'l-esânîd (Maḳâlîdül-esânîd)*. Müellifin hocaları ile onlardan okuduğu kitapların adlarını ve rivayet tariklerini ihtiva eder. İbn Ammâr'ın Tunuslu talebesi İbrâhîm b. Abdullah es-Seyyâle tarafından 1203'te (1789) iki cüz halinde derlenmiştir. Kettânî, üzerinde bu öğrencisine verilen 1204 (1790) tarihli icâzet kaydının yer aldığı bir nüshanın kendisinde bulunduğunu bildirmektedir (*Fihrisü'l-fehâris*, II, 590).

İbn Ammâr'ın ayrıca bir divanının olduğu, aralarında Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhîh*'inin de bulunduğu bazı kitaplara hâşiyeler yazdığı, diğer müelliflere ait eserlere takrizler kaleme aldığı ve değişik konularda küçük hacimli risâleler telif ettiği kaydedilmektedir (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, II, 240-241).

BİBLİYOGRAFYA :

Kesfü'z-zunûn, II, 1354; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 689; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 178; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 27; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 97; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Cezayir 1401/1981, I, 273, 284, 356, 438, 460; II, 233-246, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1990, I, 25, 183-185, 228, 235; Hifnâvî, *Târîfü'l-halef bi'r-ricâlî's-selef*, Tunus 1402/1982, II, 89, 324-325; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 121-122, 233; II, 590, 1137; M. Hadj-Sadok, "İbn 'Ammâr", *EF* (İng.), III, 705; Ferâmürz Hâc Minûçihri, "İbn 'Ammâr", *DMBI*, IV, 338-339.

MEHMET ALİ SÖNMEZ